

Szociálizmus és nemzetiség.

Balogh Arthur

V

ilág proletárjai egyesüljete! – e szavakkal végződik Marx és Engelsnek az 1847. évi londoni kommunista szövetség megbízásából készített híres munkája: a Kommunista kiáltvány, amelynek nem egy várakozása teljesületlen maradt, nem egy tételében elavult és így részben csak történeti értékűvé vált, alaptételeit illetőleg azonban változatlan érvényű evangéliuma maradt a legutóbbi időkig a

szociáldemokráciának. Engels maga is elismeri az 1890. évi kiadás előszavában, hogy „mikor immár negyvenkét esztendeje, az első párisi forradalom előestéjén, amelyben a proletárság külön követelésekkel állott elő, e szavakat világgá kiáltottuk, csak csekélyke visszhang támadt nyomában.” A nemzetköziség, értve ez alatt a mozgalom nemzetköziségét, 1848. előtt nem lép fel a szociálizmus körében. Az akkori felhívás elhangzott eredménytelenül. Az ötvenes évek politikai reakciója lehetetlenné tette a megkezdett irány folytatását és Anglia kivételével a szociálizmus mindennél nehéz helyzetbe került. Amint azonban a hatvanas évek elején ismét lélekzethez jut, az egyes államok szociálista mozgalmainak a Marx-féle program alapján való egyesítése lesz a cél. Az 1864-k londoni világkiállítás alkalmával a különböző nemzetek képviselői megalakítják a nemzetközi munkásszövetséget, melynek alapszabályait Marx készítette és átveszi az internacionale vezetését. De ennek az internacionale-nak nincsen hosszú élete. Már 1876-ban formálisan felbomlik, miután a Marx és Bakunin közti elvi – evolucionizmus és revolucionizmus – és személyi ellentétek létét aláásták.

Az internacionale akart lenni az első felelet a felhívásra, amellyel Marx és Engels a kommunista kiáltványt befejezték. Feladata az volt, hogy a szocializmusnak akkor Angliában, Német-, Francia- és Olaszországban meglevő különféle árnyalatait egyesítse és az egyes nemzeti munkásmozgalmakat egységes szellemben továbbfejlessze. Nem véletlen, hogy a munkásságnak ez az első nemzetközi szövetsége egy világkiállítás alkalmából alakult meg. A kapitalizmus akkor lépett a nemzetköziség állapotába, akkor vette kezdetét egész Európa gazdasági életének megfelelő nemzetközi kereskedelmi politika által való egységesítése. Létrejött a tőke internacionaleja és azzal a munka internacionaleját kellett szembehelyezni. A fellépés és a szellem egységességét

kellett megteremteni, a nemzetközi szolidaritás, érdekközösség gondolatát felkelteni.

A kommunista manifesztum azonban, úgy látszik, nemcsak a fellépés és szellem egységességét kívánja meg, hanem a hazának és nemzetiségnek is hadat üzen. „A munkásoknak nincs hazájuk” – mondja. Amennyiben a proletárságnak a politikai hatalmat kell megszerezni, nemzeti osztállyá kell lennie, önmagát nemzetté szerveznie, de nem a burzsoázia értelmében. A proletárság uralma el fogja tüntetni a népek elzárkózottságát, egyik államnak a kizsákmányolását a másik részéről, a nemzeteknek egymás ellen való agyarkodását. Már ezekből a hozzáadásokból eléggé kitűnik, hogy a bevezető tételek, (a munkásoknak nincs hazája, nem lehet tőlük elvenni azt, amijük nincsen) a hazának és nemzetiségnek csak látszólagos megtagadásai.

A szociálizmus álláspontja a nemzeti eszmével szemben az idők folyamán lényeges változáson ment át. Kezdetben a nemzetköziség túlnyomó. De ez nemcsak a szociálizmusnak álláspontja akkor, hisz tudvalevő, hogy az egész tizenennyolcadik század érzéketlen a nemzeti eszme iránt, határozottan világpolgáris irányba van s ennek a magyar gondolkozók között sem hiányoztak képviselői. Már Saint-Simon és iskolája tagadja a nemzeti különbségeket. Bazard és Enfantin az egész emberiség egységét kívánják; a hazafiságot, amely nemzeti egoizmus, az általános ember-szeretettel kívánják helyettesíteni. Fouriernál és iskolájánál, Owen-nél és Leroux-nál hasonló iránnyal találkozunk. Ellenben Lassalle-nál a nemzeti teljes méltánylásra talál. Marx és Engels-nél pedig a nemzetköziség épen nem úgy értendő, mintha ők egyszerűen el akarták volna vetni a nemzeti jelentőségét.

A Marx-féle szociálizmus nemzetközisége azt jelenti, hogy miután a gazdaság fejlődése, amely szerintök minden más fejlődésnek alapja, egyforma; miután a javak termelése, forgalma és fogyasztása a különböző nemzetek körében mindinkább egyformán alakul; miután a munkás-osztály kizsákmányolása a tőke által is általános, nemzetközi jelenség, tehát az osztályharcnak is nemzetközileg egységesen kell alakulnia. A nemzeti iparok helyét a nemzetközi nagyipar és a világpiac foglalták el. A proletáriátus küzdelme a polgári osztállyal szemben is elvesztette helyi, nemzeti jellegét. Egyetemessé, nemzetközivé vált s ennek sikerét nemzetközi szolidaritásuknak kell biztosítani. Ez a nemzetközisége a szociálizmusnak, tehát csak szükségszerű következménye a gazdasági élet egységes, nemzetközi fejlődésének.

Az 1907-ki stuttgarti nemzetközi szociálista kongresszuson a német szociálisták kijelentették, hogy a nemzetközi szolidaritás nem egy a nemzet megtagadásával s az emberiség szeretete nem zárja ki a hazaszeretetet. A szociálizmus nem akarja a hazát lerontani, csak szocializálni. – De hogy maga a kommunista kiáltvány is az egész világ proletárjainak egyesülése alatt nem a nemzeti különbségek lerontását, hanem csak a szociálizmus céljaiban

való egyesülést, az egységes szellemet és a küzdelemnek nemzetközileg egységességét érti, legjobban bizonyítja Engelsnek az 1890-évi kiadáshoz írott előszava. Igaz, mondja itt, hogy az internacionále csak kilenc évig élt. De hogy a proletárságnak az internacionale révén kötött örök szövetsége még él, sőt erőteljesebben él, mint valaha, arra az európai és amerikai proletárságnak ép akkoriban a nyolc órás normál-munkanap értelmében egységes hadseregként, egy zászló alatt mozgósíthatóságát hozza fel bizonyítékkul.

S ezek régebbi jelenségek, lehetne mondani. Szolgálhatunk azonban újabbakkal is, melyek mind azt a később kifejtendő tért bizonyítják, hogyha a szocializmus állást foglal a nemzeti eszmével szemben, azt csak bizonyos, szorosan meghatározott értelemben teszi, de nem általában.

Mikor a magyar szociáldemokraták majdnem két évtizede a nemzetiségi kérdések teljesen demokratikus, az egyenjoguságon alapuló megoldását programjukba vették, csak az osztrák szocialistáknak korábbi brünni programját fogadták el. Kautsky hagyta jóvá azt a programot, amely azonban voltaképpen Engels hagyatéka volt, aki azt kívánta a magyar szocialistáktól, hogy példaképpül szolgálva a világ szocializmusának, valósítsák meg ennek általános eszményét magyar földön: az itt levő különböző népeknek szabad, egyenjogu együttélését. Ez nem a nemzeti eszme tagadása, hanem annak épen elismerése. Engels kicsiben akarta megvalósítva látni itt, épúgy mint Ausztriában azt, ami a szocializmusból a nemzeti eszmére általában következik. Mert ez csak egyenjoguság, szabadság a nemzetek közt, a kizsákmányolás és elnyomás kizárása, semmi több.

A legújabb események sokkal inkább emlékezetben vannak, sem hogy részletesebben ki kellene azokat emelnünk. Sem a háboru kitörése, sem annak folyama nem tettek arról tanuságot, hogy a szocialisták csak szocialisták lettek volna és nem egyben németek és franciák. Sőt ennek épen az ellenkezőjét láttuk. Gompers, az amerikai munkásvezér, csak nemrég panaszolta fel újból, hogy szó sem lehet egy valódi internacionáléról, mikor nemcsak a háboru kitörésekor fogta el valóságos nemzeti düh az antant munkástömegeit, hanem az még a háboru után is fenmaradt. A francia munkások a tours-i konferencia alkalmából kijelentették, hogy ők mindég franciák maradnak. A német munkások a mostani párisi határozatokkal szemben támogatják a kormány ellenállását és nem hajlandók rabszolgamunkát végezni Németország ellenségeinek. Az orosz bolsevizmus határozottan nemzeti alapra helyezkedett, mikor az antant a lengyelekkel akarta a szovjet-rendszert megdöntetni. A lengyeleknek juttatott egykori német birtokokat vissza akarja adni nekik és programja minden nemzet függetlenségének és szabadságának tiszteletben tartása. Mindez nem bizonyít a nemzeti eszme tagadása mellett. Sőt az

utóbb érintett program dacára még az sem bizonyos, nem fogja-e a vörös uralom a pánszlávizmust életre kelteni.

Mindezek alapján bizvást állíthatjuk, hogy Bernstein mondanása a szociálisták és nemzeti viszonyára ma is a maga egészében áll. A munkásosztálynak – mondja – vannak nemzeti érdekei is. Az a szó: a munkásnak nincs hazája, a történelmi fejlődés által az ócska vas közé dobott, tárgytalanná vált frázis. Az egész kérdésre pedig nagyon találóan rávilágít Renard következő eszmefejtése. A cél – írja – melyet a szociálisták el akarnak érni, nem a nemzeti egységek eltűnése, hanem a nemzetek csoportosulása nagy, békés federációkban. De ennek a nagy épületnek oszlopai a nemzetek lesznek. Erélyesen küzdeni kell ama demagóg szofizma ellen, amely a hazából ép úgy, mint a demokráciából, a kiváltságos osztályok kiváltságai fentartására szolgáló eszközt csinál. A szociálisták tiszteli az összes nemzetek függetlenségét; akarja, hogy mindegyik fejlődhessen öntudatos életnek teljében. A szociálisták tudja, mit köszön a civilizáció eredeti géniuszok tevékeny változatosságának. Főleg pedig tudja, hogy a nemzetek realitások, míg az emberiség egyelőre csak remény.

A szociálisták nem tudta levetni mind máig a nemzeti sajátosságokat egész eddigi fejlődésében. Ez a legteljesebben érthető és nem is lehetséges másként, mert nem lehet belátni, hogy ettől a legtermészetesebb jegyétől az egyesnek, a nemzetiségtől, éppen csak a munkás-osztály tudná magát mentesíteni. Ez nem lehetséges mindaddig, amíg egyáltalán különböző nyelveket beszélnek az emberek és meg lesz az a különbsége egész szellemüknek, amiben a nemzeti áll. A haza tehát olyan fogalom, amely a szociálisták előtt sem ismeretlen soha. A szociálisták csak a nacionalizmusnak üzenhet hadat, amennyiben ezt az uralkodó osztályok saját érdekeik megvalósítására használják fel a munkássággal szemben. Csak az ellen szállhat sikra, hogy a más osztályok elnyomására való törekvésnek a nemzetközi életben a más nemzetek elnyomására való törekvés feleljen meg az imperializmus formájában. Azzal tisztában kell lennie, hogy a társadalom fejlődése csak a nemzeti keretekben haladhat továbbra is és a nemzeti eltérések nem fognak megszűnni. Ezen mit sem változtat az, hogy az egy államon belül levő, társadalmi ellentétek a nemzeteket időleg háttérbe szoríthatják. Amint hogy az ellenkezőre éppen a háború kitörése elég beszédes bizonyítékul szolgál.

Semmiképpen se jön tehát magával ellentétbe a szociálisták, ha a nemzeti nagy érdekekért sikra száll. A munkásra sem mindegy az, hogy egy nagy, erős és tisztelt, avagy egy háttérbe szorított, lebecsült nemzetnek tagja-e. Így bizvást támogathatják a szociálisták a nemzeti kisebbségek védekező munkáját is. Jól felfogott nemzetköziségükkel ez semmiképpen sem áll ellentétben.